

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

Utagerande barn, barn MED svårigheter eller barn I svårigheter?

– sex lärare beskriver arbetet med elever de upplever som utagerande

Magnus Nyman & Fredrik Söderström

Social och kognitiv utveckling för barn, unga
och vuxna LAU350

Handledare: Kerstin Marsk

Examinator: Ulla Runesson

Rapportnummer: HT06-2611-066

Abstract

Examinationsnivå: C-uppsats

Titel: Utagerande barn, barn MED svårigheter eller barn I svårigheter?

Författare: Magnus Nyman & Fredrik Söderström

Termin och år: Ht/2006

Institution: Institutionen för pedagogik och didaktik

Handledare: Kerstin Marsk

Rapportnummer: HT06-2611-066

Nyckelord: Barn med svårigheter, förhållningssätt, relationellt perspektiv, specialpedagogisk kompetens, utagerande

Sammanfattning

Under vår praktik har vi upplevt att många lärare har svårt att tillgodose elevers olika behov. Vår uppfattning är att de elever som inte klarar av skolans mål och undervisningen ofta anses vara elever med svårigheter. Vi anser att lärarna ofta ser dessa elever som bråkiga barn och barn med svårigheter, istället för barn i svårigheter. Med detta som bakgrund har vi valt att i vårt examensarbete undersöka hur några lärare beskriver arbetssituationen med elever de upplever som utagerande. Vi ställer oss följande frågor:

- Vilka arbetssätt säger sig lärare använda för att möta elever de upplever som utagerande.
- Vilka behov av hjälp och stöd uttrycker lärarna att de har för att kunna möta elever de upplever som utagerande.
- På vilka sätt menar lärarna att deras förhållningssätt påverkar elever de upplever som utagerande.
- Vilka kunskaper och erfarenheter anser lärarna är viktiga i arbetet med elever de upplever som utagerande

Vi har valt att göra en kvalitativ intervjustudie med halvstrukturerade intervjufrågor med sex lärare på olika grundskolor. Syftet med vårt val av metod grundar sig på att vi ville erhålla en djupare kunskap och för att vi ville att respondenterna skulle uttrycka sig fritt utifrån deras kunskaper och erfarenheter.

Vi har kommit fram till att lärarna har det svårt i arbetet med elever de anser som utagerande. Enligt resultatet tycker lärarna att struktur är viktigt i arbetet med dessa elever. Lärarna känner sig ensamma i arbetet och uttrycker ett behov av hjälp och stöd för att kunna tillgodose elevernas behov. Denna undersökning kommer att vara en stor hjälp för oss i vårt framtida yrke som lärare. Vi tror att studien tydliggör svårigheten med att arbeta med elever som har ett utagerande beteende och visar hur viktigt det är att det forskas mer om detta problem.

Förord

Arbetet med vårt examensarbete har varit en lärorik resa. Vi har lärt oss mycket om oss själva, varandra och uppsatsens ämne under processens gång. Vårt samarbete har fungerat bra och våra diskussioner har höjt kvalitén i vår uppsats. Uppsatsens ämne tycker vi är intressant och vi har hela tiden velat utforska mer i ämnet.

Vi vill tacka de lärare som ställt upp och tagit sig tid att dela med sig av sina kunskaper och erfarenheter under våra intervjuer. Vi vill också tacka vår handledare som varit ett stort stöd för oss under arbetets gång. Ni är alla viktiga delar av den här uppsatsen.

Göteborg, 7/1 2007

Fredrik Söderström
Magnus Nyman

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Litteraturgenomgång	3
3.1 Styrdokument	3
3.2 Utagerande barn	4
3.3 Förhållningssätt och bemötande	5
3.4 Lärarens roll	6
3.5 Stöd och hjälp	7
3.6 Specialpedagogisk kompetens	8
3.7 Relationellt perspektiv	9
4 Metod	12
4.1 Val av metod	12
4.2 Undersökningsgrupp	12
4.3 Genomförande	12
4.4 Bearbetning av data	13
4.5 Tillförlitlighet	13
4.6 Etiska aspekter	13
5. Resultat	14
5.1 Resultatredovisning	14
5.2 Strategier	14
5.3 Stöd och hjälp	15
5.4 Förhållningssätt	16
5.5 Kunskaper och erfarenheter	17
6. Diskussion	19
6.1 Metoddiskussion	19
6.2 Resultatdiskussion	19
6.3 Slutsatser	23
6.4 Förslag till fortsatt forskning	24
Bilaga	27

1. Inledning

Under vår praktik och när vi har arbetat i skolan, har vi upplevt att många lärare har svårigheter att möta elevers olika behov och att bemöta dem efter deras förutsättningar och erfarenheter. Vår uppfattning är att de elever som inte klarar av skolans mål och undervisningen ofta anses vara barn med svårigheter. Under vår praktik visade eleverna ofta frustration och missnöje över att de inte klarade av det som förväntades av dem. Det fanns elever i klassen som uttryckte sin frustration genom att bråka och att störa under lektionerna. Vi upplever att lärarna ofta såg dessa elever som bråkiga barn och barn med svårigheter. Lärarna blev ofta arga och irriterade på dessa elever och ansåg att de förstörde mycket av undervisning.

Lärare vi mött under åren har haft olika sätt att möta elever de upplever som bråkiga. Troligen har många av oss varit med om att antingen själva blivit utslängda från klassrummet, eller några kamrater, när individen ifråga stört lektionen eller bråkat. Vi har även sett lärare som skällt och gapat på elever som inte gjort vad de blivit tillsagda. Dessa reaktioner kan vara en konsekvens av att lärarna inte vet hur de skall möta eleven. Vi upplever tyvärr att många lärare ser en elevs svårigheter som knutna till den enskilde individen istället för att se att svårigheterna uppstår i det sammanhang eleven befinner sig. Vi har också positiva erfarenheter av lärare som visat att de har god hand med elever som av andra ansetts som bråkiga. Det är alla dessa upplevelser och erfarenheter som väckt intresset för vår studie.

Vi vill ta reda på hur lärare anser sig arbeta med elever de ser som utagerande och hur de menar att deras förhållningssätt påverkar arbetet med dessa elever. Vi vill få fram vilka faktorer som är viktiga för att kunna möta barns olika behov. Genom lärarnas svar hoppas vi få en bild över hur deras situation i arbetet med elever de anser har ett utagerande beteende ser ut. För oss är denna studie viktig i vårt framtida yrke som lärare eftersom vi har uppfattningen att vi alla behöver arbetssätt, stöd och hjälp för att möta elevers olika behov. Vi behöver förståelse för varför det uppstår svårigheter för oss som lärare, och för de elever vi möter i skolmiljön, men också kunna reflektera över situationer som fungerar bra och på så vis skapa fler situationer som fungerar. Om vi lärare kan förstå hur vårt handlande påverkar våra elever, och varför vi reagerar som vi gör, och även hur och varför elever reagerar som de gör, tror vi att relationen mellan skola och elev blir god.

2. Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka hur några lärare beskriver arbetssituationen med elever de upplever som utagerande. Vi ställer oss följande frågor:

- Vilka arbetssätt säger sig lärare använda för att möta elever de upplever som utagerande.
- Vilka behov av hjälp och stöd uttrycker lärarna att de har för att kunna möta elever de upplever som utagerande.
- På vilka sätt menar lärarna att deras förhållningssätt påverkar elever de upplever som utagerande.
- Vilka kunskaper och erfarenheter anser lärarna är viktiga i arbetet med elever de upplever som utagerande

3. Litteraturgenomgång

Inledningsvis tar vi upp vad styrdokumentet säger om de olika ansvarsområdena i arbetet med eleverna. Vidare försöker vi utifrån litteraturen exemplifiera olika sätt att benämna och förklara begreppet utagerande, för att därefter redovisa vilka olika orsaker till ett utagerande beteende som beskrivs i de studier och den litteratur som vi tagit del av. Därefter försöker vi belysa lärarens roll och vad litteraturen säger om dess betydelse. Vidare kommer vi att ta upp innebörden av specialpedagogisk kompetens och vikten av att den finns inom arbetslaget. Ett relationellt perspektiv har för oss varit en givande utgångspunkt och vi kommer att exemplifiera likheter och skillnader jämfört med ett kategoriskt perspektiv. Förhållningssätt och bemötande ser vi som centrala begrepp i ämnet och har en viktig roll i mötet med elever.

3.1 Styrdokument

Ur Lpo 94 kan man läsa följande ”Rektorn har särskilt ansvar för undervisningen och elevvårdsverksamheten utformas så att eleverna får det särskilda stöd och den hjälp de behöver”. Enligt läroplanen ansvarar rektorn även för att personalen får den kompetensutveckling som krävs för att kunna utföra sina uppgifter på ett professionellt sätt. Rektorn ansvarar för resursfördelningen och stödåtgärder, baserat på de värderingar av elevernas utveckling som lärarna gör.

Skolan skall: enligt Lpo 94, ge eleverna en likvärdig utbildning. Därför måste undervisningen anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Fortsättningsvis står det i Lpo 94 följande om undervisningen ”Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling.” En likvärdig utbildning innebär inte att undervisningen skall utformas på samma sätt eller att skolans resurser skall fördelas lika. I utbildningen skall hänsyn tas till elever i behov av särskilt stöd. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen i undervisningen. Därför kan undervisningen aldrig utformas lika för alla.

Skolan skall även:

- Präglas av omsorg om den enskildes välbefinnande och utveckling
- Vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran och utveckling
- Uppmärksamma och hjälpa elever i behov av särskilt stöd.
- Samverka för att göra skolan till en god miljö för utveckling och lärande. (Lpo 94)

Enligt nuvarande läroplan, Lpo 94, skall läraren utifrån varje elevs behov och förutsättningar, individualisera undervisningen, organisera och genomföra arbetet, så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.

Läraren skall även:

- stimulera, handleda och ge stöd till elever med olika svårigheter.
- Samverka med andra lärare i arbetet för att nå utbildningsmålen.
- Utgå från varje enskild individs behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande.
- Stärka elevernas vilja att lära och elevens tillit till den egna förmågan. (Lpo 94)

3.2 Utagerande barn

I detta avsnitt är vår avsikt att ge en beskrivning av hur litteraturen vi tagit del av uttrycker och beskriver begreppet utagerande och vilka orsakerna kan vara till att ett barn beskrivs som utagerande.

Vad innebär begreppet utagerande? Litteraturen ger exempel på olika benämningar, såsom aggressiva elever, barn med beteendeproblem, busungar, diagnosbarn, bråkiga barn, besvärliga elever etc. Enligt Wiking (1998) är definitionen av utagerande ”att uttrycka sig, tankar, omedveten rädsla etc. genom handlingar och beteenden snarare än genom ord”(s.7).

Enligt Wiking (1998) har barn som benämns som utagerande stora problem med framförallt sig själva. De är fyllda av skuld och känslor av värdelöshet, men de är tuffa. Detta kallas de negativa cirklarna hos utagerande barn. Ofta beror det på tidigare besvikelser i relationer till vuxna, vilket präglar barnen i deras fortsatta utveckling. Dessa elever känner sig ofta misslyckade, de blir lätt aggressiva och försvarsinställda. De döljer sina problem genom att förneka dem, detta kan då för omgivningen tolkas som stöddighet. Man kan läsa om en liknande beskrivning av författaren Ogden (2001) som beskriver utagerande beteende som ett problem och han menar att då en elev bryter mot skolans regler och förväntningar så definieras denne som utagerande.

Vid de tillfällen som en elev ses som utagerande stör den oftast undervisningen vilket påverkar både elevens egen utveckling och gruppens. Ofta har de så kallade utagerande barnen stora problem i den sociala interaktionen med andra elever. Ett tecken på det är när andra barn är avvisande mot dem. Enligt Ogden (2001) är det betydligt vanligare att pojkar upplevs som utagerande än flickor. Horneij (1997) som gjort studier om varför det är fler pojkar än flickor som beskrivs som utagerande, menar att flickor upplever samma problematik, men att de istället ofta vänder sig inåt och blir tysta och inte syns på samma sätt som pojkar gör.

Enligt forskaren Lisbeth Henricson (2006) har idag 15 % av Sveriges barn beteendeproblem, vilket enligt statistik innebär att flera barn i varje klass har beteendeproblem. Trots denna höga siffra anser hon att lärare är dåligt rustade med strategier för att lösa de olika situationer som uppstår kring dessa elever. Vidare säger hon ”Vi som arbetar med att stödja lärare måste ge dem bättre verktyg för att hantera de här situationerna, samtidigt som man redan på lärarutbildningen MÅSTE satsa mer på kunskaper om barn och familjer i svårigheter, och hur man kan bemöta och stötta.” Hennes studie visar att lärare, trots lång utbildning och erfarenhet, har stora svårigheter att bemöta dessa elever. (www.skolporten.se)

Enligt Kadesjö (2005) utvecklar barn med primära koncentrationssvårigheter tidigt ett beteende som är utagerande. Primära koncentrationssvårigheter innebär att en person har svårigheterna medfött, medan sekundära koncentrationssvårigheter kan uppstå genom barnets uppväxtmiljö, föräldrarna har skilt sig och därför har barnet svårt att koncentrera sig.

Kadesjö (2005) skriver följande om primära koncentrationssvårigheter.

Tillståndet har sitt ursprung i medfödda eller tidigt förvärvade brister i hjärnans funktion. De märks ofta redan tidigt i livet och tenderar att följa barnet under hela uppväxten. De kommer till uttryck i de flesta situationer som innehåller krav på anpassning och prestation, särskilt om barnet saknar vuxenstyrning med tydliga gränser och regler för sitt beteende. (s 22)

Kadesjö (2005) säger att det är samspelet mellan barnet och den vuxne som påverkar dess beteende. Detta får medhåll av Wiking (1998) som menar att ofta är dessa barns relation till föräldrarna en orsak till att de utvecklar ett negativt beteende, framförallt förhållandet till modern. Enligt Wiking (1998), startar denna påverkan redan vid ett års ålder, och många gånger känner sig föräldrarna otillräckliga. Wrangsjö (2002) pekar på att barnens svårigheter kan vara ett uttryck för dess tillfälliga belastningar medan för andra barn kan svårigheterna uppstå av en mer bestående natur. Wrangsjö menar vidare att det finns många förklaringar bakom problem som rastlöshet, koncentrationssvårigheter och kontaktproblem. Förklaringar kan vara barnets livshistoria och aktuella miljö.

3.3 Förhållningssätt och bemötande

Förhållningssätt som fenomen utgörs enligt Danielssons och Liljeroths studier av en individs tankar, föreställningar och idéer, och den centrala funktionen är tänkandet. Detta fält omfattar också hur budskap och intryck sovrar och tas emot, och hur en person efter icke-medveten och/eller medveten bearbetning handlar. Studierna visar också att förhållningssättet påverkas av individens erfarenheter, kunskaper, värderingar, känslor, relationer, dess förmåga att kommunicera och allt övrigt, som finns i den enskildes livshistoria. Förhållningssättet påverkas och utvecklas av viktiga personer men också allmänt av samhälle och kultur. (Danielsson & Liljeroth, 1996)

Författarnas erfarenheter visar att inget påverkar och förändrar handlandet på ett så avgörande sätt som medvetenhet om och reflektion över vilka tankar som man styrs av. Det blir då uppenbart att det som finns och det som sker inom en individ, har effekt på vad man gör och hur man handlar. Arbete med dessa frågor utvecklar kvalitén i de insatser personen utför. (Danielsson & Liljeroth, 1996)

En viktig kompetens som läraren behöver i sitt möte med eleven är empati. I Kinge (2000) beskriver Carkhuff hur stor betydelse den vuxnes empati har i mötet med barnet.

Graden av empatisk förståelse som den vuxne klarar att visa barnet är direkt relaterad till den grad av självförståelse som barnet kan uppnå. Graden av respekt och värme den vuxne kommunicera till barnet motsvaras av den grad av respekt och värme som barnet känner för sig själv och andra. Graden av hjälpsamhet som den vuxne visar för att utforska speciella känslor, liksom den vuxnes genuina respons, är direkt relaterade till barnets förmåga att bli medveten om sina egna problemområden och till att ge sig själv och andra genuin respons. Endast när man visar lyhörd respons på, bekräftelse av och respekt för de känslor som dominerar barnet kan man leda barnet till en förståelse av den egna världen. (s 66)

Kadesjö (2005) pekar på vikten av att uppmuntra och berömma barnet istället för att tjata och kritisera. Han menar att de barn som gör sin omgivning besviken pga. att barnet gör misstag och dumma saker, behöver än mer än andra barn få höra att det är omtyckt. Barnet behöver bekräftelse enligt Kadesjö: ”Du duger- fastän du gör dumma saker som jag vill att du ska sluta med!” Du gjorde ett bra försök även om allt inte blev lyckat!” (s 153) Vuxna måste visa att man tycker om barnet och bryr sig om det. Det kan dock vara svårt att förmedla det till barn som ständigt gör en besviken. Författaren menar vidare att förhållandet tenderar till att vara fyllt av förbehåll: ”om du är snäll, om du inte bråkar, om du sitter still-då kommer jag att tycka om dig.” (s 153)

Kadesjö (2005) menar att, för kunna uppmuntra och berömma istället för att tjata och kritisera måste man förstå barnets speciella svårigheter och ta reda på vad som överhuvudtaget är möjligt för dem att klara av. Först då är det möjligt att ge vettiga uppgifter och ställa rimliga krav.

Ett barns aggressiva reaktioner är ett sätt för det att uttrycka sina känslor och tankar, därför är det viktigt att förstå dess beteende i sin helhet och inte bara tro att barnet är bråkigt. Att sträva efter att förstå känslor och upplevelser bakom en reaktion innebär att man tolkar, dvs. ser sammanhanget i en här-och-nu situation. Tolkningen är den vuxnes redskap för att nå insikter. Den förmedlas inte direkt till personen utan används för att man skall finna vägar att nå in i och få kontakt. (Danielsson & Liljeroth, 1996)

3.4 Lärarens roll

För att skapa en bild av vad som förändrats de senaste åren i lärarens roll tar vi i detta avsnitt upp några av de svårigheter en lärare idag möter i arbetet. Enligt Inga Andersson (1996) upplever de flesta lärare idag läraryrket som mycket svårt och krävande. Hon menar att lärarrollen var mer tydlig och bättre definierad förr. ”Det är mer krävande att vara lärare idag, eleverna kräver mer, de visar tydligt hur de mår i skolan, barnen har med sig all världens problem in i klassrummet.” (s 22) Författaren menar vidare att det många gånger ställs krav på läraren som den inte är kompetent att klara av. Att kraven på lärare har ökat får medhåll av Kennert Orlenius (2001) som menar att det ställs stora krav på lärare av både samhället, föräldrar och barnen i skolan. Enligt samme författare har inte kraven minskat med åren utan ökat. Orlenius håller med Andersson om hur det är att vara lärare, att det kräver god självkänedom och en inre trygghet i sin roll. Följande citat har Orlenius översatt från författaren Philip Jackson som beskriver lärararbetets komplexitet utifrån ett klassrumsperspektiv och som ger en bild av en lärares verkliga roll:

Lärare förväntas vara kunniga men ändå respektfulla mot de ointresserade. De förväntas uppträda vänligt och hänsynsfullt men ändå fordrande och strängt beroende på vad situationen kräver. De skall vara helt absolut rättvisa, befriande från fördomar och justa i sina relationer till andra. De måste vara förstående och känsliga för den individuella elevens behov utan att försumma klassen som helhet. De förväntas klara av att upprätthålla disciplin och ordning och samtidigt tillåta spontanitet och nyckfullhet (s 128)

Lärararbetet har fått en allt mer social inriktning idag och därför är det svårt att avgränsa lärarens roll enligt Andersson (1996). Undervisningen har kommit att handla om konflikthantering och socialt arbete vilket också det avgränsar lärarrollen enligt författaren.

Att lärarens roll har ändrats får medhåll av Johanssons (2005) undersökning som tyder på att lärarens arbetsuppgifter ser annorlunda ut idag. Undersökningen visar att det tillkommit nya åtaganden i lärares arbete såsom administrativa arbetsuppgifter. Den visar också att arbetslagen idag har ett större ansvar för ekonomi och fortbildningsfrågor.

En annan faktor som förändrat lärarrollen enligt Andersson (1996) är att samhället kommit in i skolan i större utsträckning idag. Skolan har fått ta emot allt fler elever med olika svårigheter allt eftersom specialklasser och specialskolor minskat i antal. ”Klasserna är stora och oroliga, det är svårt att individualisera undervisningen, man måste dra ner på ambitionerna. Man får ta över mer och mer av elevernas liv utanför skolan. Man blir mer av psykolog, kurator, familjeterapeut och förälder än lärare.”(s 22) Enligt Kinge (2000) väcker arbetet med barn i svårigheter ofta starka känslor hos läraren gentemot eleven. Det är då lätt att en lärare tar på sig en förmyndarroll som bygger på sina egna känslor och upplevelser och de tror sig veta vad som är bäst för barnet. Man berövar då barnets rätt att äga sina egna känslor och upplevelser och de blir inte delaktiga i sin egen utveckling. Kinge menar att det är viktigt att avgränsa och veta vid vilka tillfällen samverkan krävs, men också veta vad som inte ingår.

3.5 Stöd och hjälp

Dokumentation och planering är ett viktigt stöd i arbetet med eleverna. Åtgärdsprogram är ett sätt att dokumentera, där tanken är att man skall utveckla relationer, arbetssätt och arbetsförhållande. Det är rektorns skyldighet att se till att ett åtgärdsprogram upprättas och att eleven och dennes vårdnadshavare ges möjlighet att medverka i programmets utformning.(Persson 2001)

I en studie som Persson (2001) gjort visar det sig att man ofta har en individfokus när man sätter upp mål och åtgärder. Man inriktar sig på färdighetsträning för eleven och tränar på de brister som eleven visar. Persson (2001) tycker att det är viktigt att man fokuserar på att åtgärda och utveckla skolmiljön runt eleven istället för att se problemet som kopplat till individen. Man borde granska skolsituationens helhet, undervisningen, arbetsformer, personalens kompetens, den pedagogiska personalens kunskapssyn. Om man gör det kan man åtgärda skolmiljön som kan ha bidragit till att en elevs svårighet har uppstått. Han får stöd i sina tankar av skolverket som skriver att åtgärdsprogram skall innehålla ”kartläggning av verksamheten, analys, åtgärder, uppföljning och utvärdering av verksamheten” (Skolverket, 1999, s 88)

Enligt litteraturen vi tagit del av, är handledning ett viktigt stöd och hjälp i arbetet med eleverna. Kinge (2000) menar att handledning är ett stöd som kan förebygga utbrändhet för lärarna. Författaren får stöd av Killen (1993) som menar att det troligen inte går att undvika utbrändhet hos personalen om det inte investeras i yrkesmässig handledning och möjligheter till vidare yrkesmässig och personlig utveckling. Killen menar vidare att förhålla sig empatiskt, professionellt och vårdande gentemot människor med olika svårigheter ställer stora krav på uthållighet och personlig styrka.

För att utveckla en förståelse för sig själv och barnet är systematisk handledning en av de metoder som finns att tillgå enligt Kinge (2000)

Yrkesmässig handledning fyra huvudfunktioner enligt Killen (1994, sid. 106)

1. Att möjliggöra för den enskilde att ventilera och bearbeta de känslor som barnet väcker.
2. Att möjliggöra integrering av relevanta kunskaper för systematisk observation och analys.
3. Att utifrån en helhetsförståelse möjliggöra reflektion över yrkesmässiga/etiska konsekvenser av alternativa tillvägagångssätt på kortare och längre sikt.
4. Att ge stöd och bekräftelse.

Kinge (2000) skriver att flera teoretiker (Killen, 1993; Folkesson, 1988; Holm, 1987; Nerdrum, 1988; Kadushin, 1976) anser att handledning har avgörande betydelse för processen att komma till insikt om de egna känslomässiga reaktionerna och att kunna uppträda målinriktat och professionellt, samt att kunna leva sig in i barnets känslvärld:

För att kunna leva oss in i de känslor som rör sig bakom barnets överlevnadsstrategier, är förutsättningen bl.a. att vi kan ta en konflikt utan att försvara oss. Detta förutsätter återigen att vi är i stånd till att känna igen våra egna reaktioner och arbeta med våra egna attityder. Denna process varar hela yrkeslivet. (Kinge, 2000, s 108)

Ett annat stöd som Kadesjö (2005) tar upp är personlig assistent. Rollen som personlig assistent ställer höga krav på utövaren. Assistentens främsta uppgift är att lära känna barnet och utveckla en nära relation med barnet. Assistenten kan bli den som uppfattar vad som ligger bakom barnets handlande och se och förstå dess reaktioner. Det är också en person som kan bygga upp en struktur och rytm i barnets dag. Kadesjö tycker att det är ett måste att en personlig assistent har goda kunskaper både om barnets speciella svårigheter och om problemområdet i stort för att kunna möta dem på ett bra sätt och för att kunna hjälpa barnet att utvecklas. För att kunna arbeta på ett bra sätt är det viktigt att ha en struktur för den personliga assistentens arbete. En skriftlig arbetsplan behöver utarbetas där man klargör målsättning med dennes insatser, grad av ansvar för barnet och roll gentemot övrig personal.

3.6 Specialpedagogisk kompetens

Specialpedagogisk grundkompetens enligt Persson (2001) är att ha förståelse och att kunna reflektera över de pedagogiska konsekvenser som uppstår av elevens svårigheter och veta vilket stöd och hjälp som kan fås. Man skall vara medveten om vilka konsekvenser det får för klassen, barnet självt eller kompisarna, men också för planering och genomförande av undervisningen. Man skall också ha en sådan kunskap att man kan argumentera och motivera för särskilda åtgärder. Han beskriver kompetensen som en ”fördjupad pedagogisk kompetens att möta alla elever”.

För att lärare skall kunna möta de elever i svårigheter och för att dessa skall kunna integreras i skolans gemenskap, krävs specialpedagogisk kunskap. Det är viktigt att blivande lärare utvecklar dessa kunskaper under sin utbildning. Persson (2001) menar att man måste ha förståelse över att elevers olika behov och att olika funktionshinder finns inom den naturliga variationen av olikheter.

I 1999 års lärarutbildningskommittés slutbetänkande (SOU 1999:63) hämtad ur Persson (2001) skriver man att det:

”... är en av specialpedagogikens mest angelägna uppgifter att bidra till att personal i skola och förskola kan möta den naturliga variationen av elevers olikheter. Specialpedagogik är i dagens skola ett nödvändigt kompetens- och kunskaps område i utvecklingen av skolans pedagogiska arbete. Det handlar då om varje individs rättigheter att få utbyte av skolan genom att delta utifrån sina unika erfarenheter, kunskaper, förutsättningar och behov”. (s 101)

Kommittén menar vidare att alla lärare skall besitta kompetens att organisera arbetet så att hänsyn tas till elevers olika behov av, stimulans, tid och stöd.

I dagens lärarutbildning finns specialpedagogik som en inriktning och även som enskilda kurser, detta är inom grundutbildningen. Persson (2001) menar att de kunskaper man får under utbildningen är viktiga för att kunna förstå hur olika faktorer påverkar individens möjligheter för utveckling, delaktighet och lärande. Han anser att denna kompetens är en viktig del av arbetslagets samlade kompetens. Läraren med specialpedagogisk kompetens kan bidra med att utveckla arbetsätt och arbetsformer för att skapa goda lärande miljöer för alla elever. Hon/han kan också ge stöd och hjälp i frågor som förhållningssätt, värderingar och bemötande.

Persson (2001) tycker att specialpedagogisk kompetens är ett nödvändigt inslag i de ordinarie arbetslagen och arbetsenheternas arbete. Kompetensen skall användas till att utveckla och höja kvalitén i undervisnings- och lärandemiljöerna så att skolan kan möta elevernas olika behov och möta dem utifrån deras förutsättningar och erfarenheter. Han anser också att det finns elever som behöver få stöd och hjälp av lärare med specialpedagogiska kunskaper, som kan ge eleverna individuellt anpassad undervisning.

3.7 Relationellt perspektiv

Enligt Persson (2001) kan vi med hjälp av olika perspektiv förstå elevers skolsvårigheter på olika sätt. Ett relationellt perspektiv betonar vad som sker i samspelet mellan pedagogen och eleven. Det innebär att uppförandeproblem inte enbart förklaras utifrån en enskild individs beteende utan också ses relationellt. Förändringar i elevens omgivning förutsätts då kunna påverka elevens möjligheter att uppfylla de krav eller mål som är uppsatta. Ett helt annat perspektiv enligt Persson är det kategoriska, där en elevs svårigheter förklaras som en effekt av t.ex. låg begåvning eller svåra hemförhållanden. Han menar att de två perspektiven utgör helt olika sätt att förstå elevens skolsvårigheter men behöver inte utesluta varandra.

Wright skriver i skolverkets publikation ”Att arbeta med särskilt stöd”(2002) följande om relationella fenomen:

Relationella fenomen är inte tidsbegränsade och de omfattar (minst) tvåsidiga beskrivningar, där den ena sidan förstås genom beskrivningen av den andra. Frågor och problem hanteras som fenomen snarare än som enskilda händelser, beteende eller egenskaper knutna till individer. Kort och gott kan man säga att i ett relationellt perspektiv är jag inte dyslektiker/allergiker, men jag har dyslexi/allergi- ett fenomen som framträder tydligare i vissa situationer än i andra. (s 12)

Vidare anser Wright (2002) att vi inte kan förstå en annan människa om vi behandlar den som en sluten varelse, utan vi måste förstå människan och människans handlingar i relation till det aktuella sammanhanget. Bengt Persson (2001) menar att det viktiga är vad som sker mellan de olika aktörerna i ett relationellt perspektiv, samt vilka förutsättningar eleven har. Han anser också att en elevs förutsättningar kan ses relationellt, en förändrad omgivning påverkar elevens förutsättningar att lyckas om den är positiv.

Nedan följer en modell som enligt Persson visar att specialpedagogisk verksamhet bör ses relationellt.(Persson, 2001, s 143)

	Relationellt perspektiv	Kategoriskt perspektiv
Uppfattning av Pedagogisk kompetens	Förmåga att anpassa undervisnings och stoff till skilda förutsättningar för lärande hos eleverna	Ämnesspecifik och undervisningscentrerad
Uppfattning av specialpedagogisk kompetens	Kvalificerad hjälp att planera in differentiering i undervisning och stoff	Kvalificerad hjälp direkt relaterad till elevers uppvisande svårigheter
Orsaker till specialpedagogiska behov	Elever i svårigheter. Svårigheter uppstår i mötet med olika företeelser i uppväxt- och utbildningsmiljön	Elever med svårigheter. Svårigheter är antingen medfödda eller på annat sätt invidbundna.
Tidsperspektiv	Långsiktigt	Kortsiktigt
Fokus för special-Pedagogiska åtgärder	Elev, lärare och lärandemiljö	Eleven
Förläggning av ansvaret för specialpedagogisk verksamhet	Arbetsenheter (- lag) och lärare med aktivt stöd från rektor	Speciallärare, specialpedagoger och elevvårdpersonal

Wright (2002) beskriver också två olika perspektiv, det punktuella och det relationella. Genom att jämföra dessa får man en bra bild över skillnaderna och vad ett relationellt perspektiv är. Hon menar att med ett punktuellt perspektiv riktar man behovet mot eleven som ett enskilt objekt. Eleven bedöms i relation till normen. Man diagnostiserar eleven och gör ett åtgärdsprogram som inriktas på att få eleven att bli det hon borde bli. Von Wright menar att man i detta perspektiv söker bristen hos eleven och vilka kvalitéer den saknar. Man ser problemet som burna av det enskilda barnet. I ett relationellt perspektiv riktar man behovet till hela undervisningssituationen, alla inblandade måste på ett eller annat sätt bidra till behovsfrågan.

Man hänvisar också enligt Wright (2002) till eleven som vem och inte vad hon eller han är. Det kan man bara göra om man möter varandra. Med ett relationellt perspektiv däremot, visar sig inte den enskilde elevens individualitet i mätbara egenskaper eller förmågor, utan i det konkreta mänskliga mötet.

4 Metod

I detta avsnitt kommer vi att presentera vårt val av metod och undersökningsgruppen, hur vi gick tillväga när vi planerade och genomförde vår undersökning, dess tillförlitlighet och de etiska aspekterna.

4.1 Val av metod

Utifrån studiens syfte att undersöka hur några lärare beskriver arbetsituationen med elever de upplever som utagerande, har vi valt att göra en kvalitativ intervjustudie med sex lärare på olika grundskolor. ”Den kvalitativa forskningsintervjun har som mål att erhålla nyanserade beskrivningar av olika kvalitativa aspekter av den intervjuades livsvärld; den arbetar med ord, inte med siffror” (Kvale, 1997, s. 36) Syftet med vårt val av metod grundar vi på att vi ville erhålla en djupare kunskap om respondenterna och använde därför halvstrukturerade frågor där inga fasta svarsalternativ fanns. Vi lämnar då också ett stort utrymme för respondenterna att svara inom. Denna metod anser vi som mest lämplig med stöd av Backman (1998) som menar att det kvalitativa synsättet riktar uppmärksamheten mera mot individen och hur denne tolkar sin egen verklighet och omgivning. Vi ville ha svar på hur lärarna upplevde våra frågor och därför hade en enkätundersökning inte fungerat. Vid en enkätundersökning skulle vi heller inte ha möjlighet att följa upp med ytterligare frågor, vilket var viktigt för vår undersökning. Det var en tidskrävande metod vi valde, att gå igenom data, renskriva och sedan analysera. Vi tycker att vi har intervjuat tillräckligt många lärare för uppsatsens syfte, dock skulle det vara intressant att göra en mer övergripande undersökning med fler lärare.

4.2 Undersökningsgrupp

Vi har i vår undersökning intervjuat sex behöriga lärare på olika skolor. Vi valde att intervju lärare som arbetade med elever i skolår 4-6 och som har arbetat i klasser där det funnits elever som de anser ha varit utagerande. Detta för att vi förmodar att vi får en högre tillförlitlighet i svaren om lärarna är verksamma på samma stadium. Skolorna ligger i grannkommuner till en storstad. Eftersom vårt syfte inte var att jämföra skolorna i sig, eller lärarna med varandra, har våra val av skolor och lärare varit slumpmässigt utvalda. Tre av de intervjuade lärarna är män och tre är kvinnor. De tre manliga lärarna är mellan 30 och 55 år medan de kvinnliga lärarna är mellan 30 och 60 år. Alla lärarna arbetar för närvarande med elever i skolår 4-6. Alla respondenterna anser att de har elever i sina respektive klasser som de upplever ha ett utagerande beteende.

4.3 Genomförande

Vi har utifrån vårt syfte och frågeställningar sökt litteratur inom ämnet för att på så vis kunna forma väsentliga intervjufrågor som ger oss svar på våra frågeställningar och samtidigt uppfyller syftet med uppsatsen. Innan vi genomförde våra intervjuer gjorde vi en pilot intervju med en oberoende lärare för att se om våra frågor var relevanta och genomförbara. Vi fick kontakt med de utvalda lärarna med hjälp av våra tidigare handledare som tipsade oss om lärare som de visste är verksamma i skolår 4-6. Vi ringde upp de lärare som vi blev upplysta

om två veckor innan intervjutillfällena och vi berättade för lärarna om syftet med vår undersökning. Intervjuerna har skett enskilt på respektive arbetsplats i ostörd miljö. Vi använde oss av bandspelare vid intervjuerna och vi gjorde dem enskilt, med tre lärare var utifrån samma frågor. Detta för att lärarna hade ont om tid och det underlättade att vi kunde dela på oss. Intervjuerna varade i cirka 45 minuter med respektive lärare.

4.4 Bearbetning av data

Vi transkriberade intervjuerna direkt efter intervjutillfället för att på så vis komma ihåg dem så tydligt som möjligt. Vid transkriberingen skrev vi av det som vi upplevde är relevant för vårt syfte. Fortsättningsvis satt vi tillsammans och lyssnade till varandras intervjuer och sammanfattade och analyserade materialet. Efter att vi transkriberat våra intervjuer läste vi igenom dem i sin helhet flera gånger tillsammans. Vi sovrade bort det som vi inte tyckte var väsentligt för vårt syfte. Utifrån de data vi fick fram, delade vi in lärarnas svar i fyra områden. Dessa utformade vi utifrån vårt syfte. Våra områden är följande:

- Arbetsätt
- Stöd och hjälp
- Förhållningssätt och bemötande
- Kunskaper och erfarenheter

4.5 Tillförlitlighet

Vi var medvetna om att respondenternas svar kunde bli långa med tanke på vårt val av strukturering av frågorna. Detta kändes ändå som det mest passande av den orsaken att vi ville få en beskrivande bild av respondenternas arbetssituation med elever de anser som utagerande och därmed uppfylla uppsatsens syfte. De intervjuade har inte fått ta del av frågorna i förväg, då vi finner ett värde i att svaren inte kan förberedas utan att vi kunde registrera den spontana reaktionen hos de intervjuade. En nackdel som vi ser i vårt val av metod är att transkriberingsprocessen är svår att få helt korrekt, beroende på att det är svårt att föra över talspråk till skriftspråk. ”Talspråk och skriftspråk är inte samma sak. T.ex. försvinner ofta gester, mimik, betoningar, ironier och kroppsspråk vid transkriptionen av samtalen till text.” (Patel & Davidson 2003) I vår undersökning har vi fått en bra bild av hur några lärare beskriver sin situation i arbetet med elever de anser som utagerande.

4.6 Etiska aspekter

Vi har informerat de berörda lärarna muntligt om vad undersökningen går ut på och att deltagandet var frivilligt. Vi fick deras godkännande att använda oss av bandspelare under intervjuerna och vi klargjorde att ljudupptagningen endast skulle användas för att föras över till text och att ingen annan än vi som skriver uppsatsen skall lyssna på dem. Vi påpekade också att intervjun ej kommer att redovisas med deras namn eller skola. De informerades om syftet med vår undersökning och att de hade rätt att säga nej och avbryta sin medverkan. Lärarna informerades även om att undersökningen skulle ingå i vår uppsats.

5. Resultat

5.1 Resultatredovisning

I vår resultatredovisning har vi valt att dela in respondenternas svar i fyra områden som utgår från vårt syfte och frågeställningar. Detta för att skapa en tydlig bild av de områden som återkommit i respondenternas svar. En del av respondenternas svar passar in i flera av våra områden, anledningen till detta är att områdena inte är oberoende av varandra.

5.2 Strategier

Då vi frågade om hur lärarna arbetade och vilka strategier de använde sig av gav de exempel på bl.a. en strukturerad miljö och förförståelse om eleven för att kunna förbereda eleven i sitt dagliga arbete. Fyra av respondenterna tycker att man som lärare måste skapa en strukturerad miljö för eleverna, detta genom att förbereda eleverna på vad som skall ske om dagarna. Genom strukturen anser lärarna att man ger eleven en trygg miljö där de vet vad som väntar dem och vad som förväntas av dem. En av lärarna påpekar hur viktigt det är att få bort överraskningsmomenten från elevens vardag:

De ska veta exakt vad som ska göras vad som förväntas av de, man får inte förvåna ett utagerat barn. Jag förklarar till exempel när barnen går på rast att när de kommer in sedan så kommer de arbeta med de och de böckerna i detalj. Det gäller att vara ett steg för dem.

En annan respondent berättar om hur hon förbereder ett barn hon anser ha ett utagerande beteende:

Vid en utflykt exempelvis så skriver jag en serieberättelse om vad vi ska göra under utflykten. Det är som en beskrivning av hur dagen kommer se ut. Jag läser tillsammans med barnet och sedan har barnen berättelsen hos sig. Den här beskrivningen ger jag eleven ett par dagar innan utflykten.

Respondenten uttrycker att om hon inte gör det är eleven väldigt orolig dagarna innan och under utflykten. Men genom förberedelse blir eleven trygg och vet vad som skall ske under dagen.

En respondent menar på att det är viktigt att det är ordning i klassen och att alla har rätt till en lugn arbetsmiljö:

Om en elev är utagerande på grund av att det är frustrerade för att de inte klarar av det som ska göras så är det inte vettigt att de är i helklass, de behöver annan hjälp. Har man en elev som visar utagerande beteende så måste man lyfta ut den från klassrummet, det finns inte mycket annat att göra.

En viktig strategi som flera av respondenterna använder sig av är att skapa situationer som dessa elever har stor chans att lyckas med. En respondent berättar om att genom dokumentation och reflektion kan hon se mönster hos eleven. Hon vet då i vilka situationer som eleven lyckas bra respektive dåligt. Detta tycker respondenten är en stor hjälp för att undvika svåra situationer och misslyckande för eleven. Hon kan då också skapa situationer där eleven ofta lyckas:

Jag har genom erfarenheter och reflektion fått kunskap om i vilka situationer eleven blir utagerande och försöker därmed undvika dessa situationer genom att förbereda eleven vad som komma skall. Exempelvis en svår uppgift i mattan, om jag inte instruerar eleven personligen så finns det stor risk att eleven exploderar för att uppgiften är för svår. Eleven känner sig då misslyckad.

En av respondenterna anser att det enda som hjälper är samtal med eleven och dess föräldrar. Detta tar enligt respondenten väldigt mycket tid av undervisningen:

Eftersom jag har flera elever som är utagerande i klassen så blir det väldigt mycket samtalande varje dag. Vissa veckor måste jag ringa hem till deras föräldrar varenda dag de är i skolan. Det är alltså en himla massa samtalande kring dessa elever. Men jag måste ändå göra detta för inget annat hjälper, jag får ingen hjälp av någon specialpedagog.

5.3 Stöd och hjälp

Här tar vi upp hur respondenterna upplever sin situation idag gällande stöd och hjälp för att klara av arbetet med elever de anser som utagerande. Respondenterna uttrycker att de alla behöver mer resurser såsom specialpedagoger eller assistenter som stöd i klassrummet. De menar att det är en kostnadsfråga och anser att de borde få mer resurser för att kunna ge eleverna lika möjligheter efter sina förutsättningar. En påtalar behov av gemensam planeringstid med sin assistent och en annan tar upp behovet av handledning. Övergripande uttrycker respondenterna att de saknar stöd och hjälp från skolan för att klara av att undervisa dessa barn. De uttrycker en stor frustration av att de får klara sig själva i arbetet med elever de ser som utagerande:

Det stöd jag får kommer från mina kollegor, jag har haft turen att hamna i ett bra arbetslag. Jag går även till en psykolog och får ur mig frustration.

Just nu har jag inget stöd eller handledning utan jag får klara mig själv, jag har uttryckt önskan om att få träffa skolpsykologen för samtal och stöd. Skolan har tyvärr inte haft pengar nog att tillsätta för detta ändamål.

Det enda stöd jag har är vid samtal i personalrummet, vi pratar om situationer som uppstått och hur man skulle kunna undvika de. Det är ett forum för mig att prata ut när det är jobbigt. I klassen har jag hjälp av en elevassistent, men ett stort problem är att assistenten inte har utbildning och att vi hinner heller inte planera.

Två av respondenterna säger att de inte har något stöd alls:

Jag får klara eleverna själv!

Jag får inte någon hjälp alls!

Tre av respondenterna uttalar behov av personalförstärkning i klassen och en påpekar problemet med att ha en utbildad assistent i klassen:

Två elever i klassen som absolut inte ska gå i normalklass, dels på grund av deras utagerande, dels för deras förmåga att ta emot undervisningen. Jag önskar därför två assistenter plus en pedagog på grund av att spridningen är så stor i klassen.

En speciallärare slutet till klassen minst 10 timmar i veckan.

Det borde vara två pedagoger i varje klass oavsett om man har utagerande barn eller inte. Har man utagerande barn i klassen skall det vara självklart. Så många barn mår så dåligt därför är det så mycket tid vi måste lägga på detta. Lärarrollen idag är så komplex, man måste vara kurator och så vidare.

Jag skulle behöva mer planeringstid med elevassistenten så vi kan planera undervisningen tillsammans och hur vi ska arbeta med en viss elev. Jag önskar att jag hade en utbildad elevassistent som hade kunskap om dessa barns svårigheter. Jag tycker inte det finns någon röd tråd i samarbetet med assistenten och assistenterna är oftast utbildade inom problematiken de arbetar med.

En respondent tar upp vikten av handledning och hur det har påverkat hennes arbete:

Jag hade tidigare handledning av en skolpsykolog. Där kunde jag få energi och hjälp med hur jag skulle arbeta och möta min elev. Vi reflekterade över hur jag arbetat, vad som var bra och vad vi kunde förbättra. Nu när jag inte har detta stöd påverkas mina elever negativt. Jag har inte kraft att möta eleven. Jag skulle behöva få handledning för att kunna arbeta och möta eleven som jag anser är utagerande. När jag fick handledning blev jag påmind om vilka svårigheter eleven hade men även vilka svårigheter jag hade i mitt bemötande med eleven.

5.4 Förhållningssätt

Här berättar respondenterna om hur de själva upplever att de bemöter elever de anser som utagerande. De tar upp vad de tycker är viktigt att tänka på i bemötandet med dessa elever och hur svårt det kan vara att förhålla sig på ett positivt sätt vid vissa situationer. De tycker vidare att man som lärare skall ha vissa egenskaper som de anser är en förutsättning för att kunna bemöta eleverna på ett bra sätt. Exempelvis nämner dom empati som en viktig egenskap.

En respondent beskriver hur han brukar bemöta en elev när det uppstår en konflikt i klassrummet:

Jag tycker inte att det finns någon anledning att stå och skälla och gapa på en elev vid en konflikt, gör jag det inför klassen så kommer aldrig eleven att ge sig för han vill inte tappa ansiktet för resten av klassen, därför tycker jag att det är bättre att gå fram och prata lugnt med honom.

En respondent berättar om vikten att skilja på eleven som person och dess handlingar:

Man måste förstå att en utagerande elevs handlingar är dess sätt att uttrycka sig. Därför är det viktigt att man möter barnet empatiskt. Jag brukar säga till eleven; du får aldrig tvivla på att jag inte tycker om dig som person, men jag tycker inte om det du gör.

Samma respondent tycker det är viktigt att gå vidare att lämna gårdagens problem bakom sig, både för sin egen och för elevens skull, detta för att eleven inte skall bära med sig sina misslyckanden och istället gå vidare:

Det som hände igår var fel, men jag har glömt det du får mer chanser, jag kan också göra bort mig.

En annan respondent berättar om hur hon ibland glömmet bort barnets problematik vid bemötandet:

Ibland glömmet jag av elevens svårigheter och att eleven inte kan styra sina impulser. Jag glömmet hans handikapp, jag ser han som en helt normal unge som är jävligt uppkäftig. Detta inträffar oftast när jag inte har någon energi kvar och har haft många fighter med eleven. Jag vet att jag måste behandla eleven utifrån dess förutsättningar men vid dessa tillfällen glömmet jag lätt av det och hamnar på samma nivå som eleven och har då ett negativt förhållningssätt.

Samme respondent berättar vidare att vid de tillfällen hon tappar kontrollen och går in med en negativ attityd gentemot eleven så är hon ofta frustrerad och har haft många jobbiga situationer med eleven. Hon beskriver situationen som:

Jag påverkar honom inte positivt, jag som vuxen måste kunna hålla mig. Han är ett barn med svårigheter, och jag måste behandla han på det sättet, jag måste förstå att han inte kan styra sina impulser, jag ska inte hamna på samma nivå. Det vet jag men likt förbannat hamnar jag där.

5.5 Kunskaper och erfarenheter

Gemensamt för respondenterna är att de anser att deras lärarutbildning inte tagit upp dessa barns problematik utan de har genom egna erfarenheter och fortbildning tagit reda på kunskaper om elever med särskilda behov. Alla respondenter anser att man som lärare bör ha goda teoretiska kunskaper om diagnoser och neurologiska handikapp. De menar också att de

får alldeles för lite kompetensutveckling i arbetet. Nedan följer några av respondenternas uttalanden:

Ingen pratade någonsin om dessa barn, vi pratade mattealgoritmer, uttal i engelska, hur vi ska lära barn kartan och metodiken, inte problem som mobbning, barn med särskilda svårigheter. Kunskaper om dessa barn är livsviktigt för att vi ska kunna möta de på ett bra sätt och anpassa undervisningen för deras behov. Vi ska ha en skola för alla, och detta blir omöjligt om man inte har en bred kunskap om olika handikapp. Om vi inte kan möta våra elever så kommer de stå utanför skolan.

Behovet av en fungerande grupp är viktigt för alla inblandande särskilt för barn som är utagerande. Jag arbetar mycket med att skapa en förståelse för människors olikheter.

En respondent tycker att det är viktigt att lärare har kunskap om olika diagnoser. Hon berättar vidare:

Kunskaper om barn med diagnos, hur de betar sig, hur man möter dem, vad de har för behov, vilka svårigheter de har, varför de reagerar som de gör, hur kan du som pedagog förbereda så de inte reagerar negativt. Jag personligen behöver ingen diagnos på eleverna för jag har koll på var svårigheterna ligger.

En respondent tycker att det är viktigt att ha kunskap om i vilka situationer eleven har svårigheter i undervisningen.

Jag har genom erfarenheter och reflektion fått kunskap om i vilka situationer eleven blir utagerande och försöker därmed undvika dessa situationer genom att förbereda eleven vad som komma skall.

En respondent pratar också om vikten av förkunskaper om utagerande barn:

Har man förkunskaper om utagerande elever och varför de gör som de gör kan man lättare möta de på ett bra sätt vid ett tidigt stadium. Man måste förstå att deras handlande inte är för att jävlas eller motsätta mig som lärare utan det är en del av deras svårighet.

Vidare tycker en respondent att det är nödvändigt att ha andra livserfarenheter utanför skolvärlden innan man arbetar som lärare:

Det är viktigt att man inte kommer direkt från gymnasiet till att bli lärare, stackars satar.

6. Diskussion

Nu skall vi knyta ihop alla delar i denna uppsats till en helhet. Studiens syfte är att undersöka hur några lärare beskriver arbetssituationen med elever de upplever som utagerande. Vi tycker att vår studie har givit oss en bra bild av hur lärarna upplever deras arbetssituation. Med hjälp av de resultat vi fick från våra intervjufrågor har vi fått svar på våra frågeställningar och uppsatsen har uppnått sitt syfte. I detta avsnitt kommer vi först att diskutera vårt val av metod, vilka för och nackdelar den har medfört. Därefter kommer vi att diskutera våra frågeställningar, resultatet och knyta ihop dem med litteraturen. Avslutningsvis kommer vi att diskutera vad vi har kommit fram till utifrån uppsatsens syfte och frågeställningar.

6.1 Metoddiskussion

Vi har dragit slutsatsen att en kvalitativ inriktad forskningsmetod har varit rätt val i denna uppsats. Med hjälp av halvstrukturerade intervjuer har vi kunnat besvara våra frågeställningar och uppsatsens syfte. Vi upplever att det underlättade att använda oss av bandspelare under intervjuerna, eftersom vi kunde lyssna av intervjuerna tillsammans och repetera när vi behövde det. Vi upplevde inte att bandspelaren hämmade respondenternas svar och det gavs tillfälle att ställa följdfrågor vilket vi tror har stärkt kvalitén i resultatet. Svårigheten med denna metod har varit att bearbeta svaren. Detta för att respondenterna har olika förkunskaper och erfarenheter vad gäller arbetet med utagerande elever. Eftersom respondenternas svar baserades på deras kunskaper och uppfattningar blev svaren svåra att bearbeta.

6.2 Resultatdiskussion

Vi tror att en avgörande faktor i arbetet med barn i svårigheter är vilket perspektiv man har som utgångspunkt. Som litteraturen vi tagit del av beskriver och även resultatet visar, är det stor skillnad på hur man ser svårigheter kopplat till en elev. Ett kategoriskt eller punktuellt perspektiv är mer inriktade mot att svårigheterna är knutna till individen, medan ett relationellt perspektiv ser svårigheterna knutna till undervisningen, lärandemiljön, som eleven befinner sig i. Vi tror inte att alla lärare är medvetna om vilket perspektiv de utgår från men de olika perspektiven behöver inte utesluta varandra. Vårt resultat visar att lärarna både ser svårigheterna knutna till eleven, men också att svårigheten uppstår i elevens möte med lärandemiljön.

Vi uppfattar att de lärare som ser svårigheten i elevens möte med lärandemiljön är de som uttrycker att man måste förändra lärandemiljö och skapa situationer där eleven kan lyckas. Det fanns även lärare som ansåg att eleven inte passade in i den lärandemiljön som fanns, istället för att se att man kan förändra lärandemiljön, plockade läraren ut eleven från klassen. Vi tror att det här kan vara en konsekvens av att man ser svårigheterna knutna till eleven. Man tar då ut eleven i tron att man kan åtgärda elevens brister och svårigheter så att eleven kan passa in i verksamheten igen. En anledning till att en del lärare ser svårigheterna knutna till eleven tror vi kan bero på att det är svårt att kritiskt granska sig själv och sin verksamhet. Det tror vi beror på att det kan vara svårt att se över den verksamhet man befinner sig i, därför anser vi att det är nyttigt om fler pedagoger har insyn i ens verksamhet. Stöd och hjälp i form

av de olika kompetenserna i arbetslaget, specialpedagoger kan vara till stor nytta, man kan tillsammans uppmärksamma fördelar och nackdelar med verksamheten och utveckla den.

Att få handledning kan vara en stor hjälp i att skapa förståelse för barnen och dessutom för sina egna känslomässiga reaktioner som barnet väcker. Det kan även vara till stor hjälp när det gäller att reflektera över sin verksamhet. (Kinge, 2000) Resultat visar tydligt att det är viktigt att lärare får god hjälp och stöd i sitt dagliga arbete med eleverna. Att som lärare individanpassa undervisningen för en elev tycker vi är stora krav på lärarens kompetens, och att kunna skapa situationer där en elev har goda chanser att lyckas oavsett vilken problematik eleven anses ha, kan vara svårt. Därför är det viktigt att man får stöd och hjälp i sitt arbete med detta.

Resultatet visar också att genom att få stöd och hjälp kan de skapa förståelse för barnets handlande men också utveckla kunskaper om egna känslomässiga reaktioner som barnet kan väcka hos läraren. En respondent uttrycker svårigheten med att ständigt vara medveten om individens problematik och varför eleven handlar som den gör. Enligt respondenten glömmar hon av att bemöta eleven utifrån dess förutsättningar och menar att hon påverkat eleven negativt. Detta sker enligt respondenten när hon är frustrerad och haft många jobbiga situationer med eleven, hon bemöter då eleven med ett negativt förhållningssätt, genom att tjata och kritisera eleven. När hon inte har någon energi och är frustrerad, går det ut över eleverna och relationen mellan henne och eleverna försämras då menar läraren. Vi tror att detta kan bero på att hon saknar hjälp och stöd i sitt arbete, som det är nu verkar hon inte kunna klara av att möta eleverna på ett förtjänstfullt sätt. Respondenten säger att hon är medveten om att hon behöver stöd och hjälp och uttrycker att då hon fått handledning, förbättrades hennes förhållningssätt under en period och hon får mer kraft i sitt fortsatta arbete. Detta exemplifierar hur viktig handledning kan vara både för eleverna men också för läraren. Killen (1993) menar att det ställs höga krav på lärares uthållighet och styrkor för att förhålla sig empatiskt och professionellt gentemot elever i olika svårigheter. Han menar vidare att risken för utbrändhet hos personalen är stor om man inte får yrkesmässig handledning.

Resultatet visar att det är viktigt som lärare att möta eleverna empatiskt, dock visar det sig vara svårt i vissa situationer, bl.a. när en lärare haft många jobbiga möten med eleverna. Vid dessa tillfällen uttrycker en av lärarna att hon ser eleven som ett barn MED svårigheter istället för att se att barnet befinner sig I svårigheter. Vi tolkar hennes förhållningssätt som att hon ser problemet knutet till barnet istället för att problemen ofta uppstår i mötet mellan henne och eleven. Vi tycker att det är viktigt att som andra respondenter uttrycker det, möta eleverna empatiskt och att ha förståelse för deras handlande.

Vi tycker att det är viktigt att som lärare reflektera över sitt eget tänkande och bemötande samt vilka konsekvenser det kan få för eleven. Vi tror att en bra hjälp för läraren i arbetet med eleverna kan vara om läraren har kunskap om att kunna se förbi barnets yttre handlingar om de är negativa och istället se de inre känslorna som barnet har. Om man kan göra det, anser vi att man får en viss förståelse för elevens handlande och kan därmed bemöta eleven på ett empatiskt sätt. Detta tycker även Kinge (2000) som menar att: ”Ju bättre vi lyckas få kontakt med barnets livshistoria och egen upplevelser desto mer förstår vi att barnets sätt att vara och handla.”(s 78) Som resultatet och den litteratur vi tagit del av visar, kan handledning vara ett stort stöd för läraren i att kunna upprätthålla ett positivt förhållningssätt.

Flera respondenter tar upp vikten av att skilja på eleven som person och dess handlingar när man bemöter eleven. Två respondenter anser att barnets handlingar är dess sätt att uttrycka sig på. Respondenterna menar att man därför måste möta eleverna empatiskt och ha förståelse för deras handlingar. Detta stämmer väl överens med Wikings (1998) definition av utagerande beteende, ”att uttrycka sig (tankar, omedveten rädsla etc.) genom handlingar och beteende snarare än ord” (s 7) Resultatet visar att förståelse för elevers problematik och handlande är två viktiga faktorer i arbetet med de elever som lärarna anser som utagerande. Om läraren är medveten om att elevens handlande är dess sätt att uttrycka sig på, tror vi att det är lättare för läraren att bemöta eleven på ett empatiskt sätt istället för att skälla och tjata på den. En av respondenterna brukar säga till eleverna; ”du får aldrig tvivla på att jag inte tycker om dig som person, men jag tycker inte om det du gör ibland” Läraren visar stor förståelse och empati för barnet och skiljer på eleven som person och elevens handlingar. Kadesjö (2005) tar upp just detta, att barn som gör misstag och dumma saker mer än andra behöver få höra att det är omtyckt.

Resultatet visar vidare att lärarna tycker att det är viktigt att ha kunskap om barns olikheter och olika handikapp, för att kunna möta elever de anser som utagerande. Flera av lärarna uttrycker att det är nödvändigt att ha kunskap om elevers svårigheter och för att på så vis kunna tillgodose deras behov. De uttrycker att de saknar kunskaper om barns olika svårigheter och behov under sina respektive utbildningar. Persson (2001) menar att det är viktigt att blivande lärare utvecklar specialpedagogisk kunskap. I denna fråga ser vi en ljus framtid då dagens lärarutbildning ger större möjligheter för studenter att tillgodose sig specialpedagogisk kompetens. Vi tycker att specialpedagogisk kunskap borde ingå i alla blivande lärares utbildning, detta för att kunna hjälpa de blivande lärarna att anpassa undervisningen efter varje individs behov och förutsättningar. I Lpo 94 står det att alla elever har rätt till en likvärdig utbildning och att läraren skall utifrån varje elevs behov och förutsättningar, individualisera undervisningen, organisera och genomföra arbetet, så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga. Detta mål tycker vi är viktigt och vi tror att blivande lärare har en bättre förutsättning att leva upp till det, om de får lära sig under sin utbildning hur det kan jobba med elever i svårigheter.

För att kunna leva upp till läroplaner och styrdokument har vi blivit stärkta i vår uppfattning att många lärare behöver mer hjälp och stöd av skolan och även från samhället. Om en lärare saknar kunskap om t.ex. barn med koncentrationssvårigheter eller elever som upplevs utagerande, tror vi att det är en stor tillgång om någon i arbetslaget har specialpedagogisk kompetens för att skolan skall kunna leva upp till Lpo 94. Vi undrar om det är rimligt att en lärare som saknar specialpedagogisk grundkompetens kan göra en rimlig bedömning om vilket stöd och hjälp eleverna behöver. Enligt Lpo 94 så har rektorn ansvar att anpassa stödåtgärderna och resursfördelningen utifrån den värdering som läraren gör av elevernas utveckling. Av den anledningen tycker vi att det är viktigt att man som lärare kan argumentera och motivera vilket stöd som behövs och varför. Detta ser vi som en svårighet om man som lärare saknar specialpedagogisk kompetens och stöd från specialpedagog.

Det som framkom mest i vårt resultat angående stöd och hjälp var resurser. Alla respondenterna uttryckte en önskan om mer resurser såsom fler pedagoger och assistenter i klassrummet, men uttryckte att det var en kostnadsfråga och att det inte prioriterades på deras skolor. Det framkom i vårt resultat att de resurser som fanns såsom assistenter saknade adekvat utbildning och att gemensam tid för planering saknades. Detta ser vi som ett stort hinder om det skall finnas en skola för alla. Vi tycker att det är viktigt att de assistenter som finns i klassrummet skall ha en utbildning för att på ett bra sätt kunna arbeta med eleven som den är tillsatt för. En av respondenterna uttrycker sig på följande sätt i fråga om önskad hjälp och stöd:

Det borde vara två pedagoger i varje klass oavsett om man har utagerande barn eller inte. Har man utagerande barn i klassen skall det vara självklart. Så många barn mår så dåligt därför är det så mycket tid vi måste lägga på detta. Lärarrollen idag är så komplex, man måste vara kurator och så vidare.

Vi tror inte att fler vuxna i klasserna alltid är en lösning för en bättre lärandemiljö. Det är viktigt att den personal som ska möta eleverna har god pedagogisk kompetens. Forskning som (Persson, 2001) tar upp visar att klasser som har en extra hjälplärare inte medförde till att eleverna presterade bättre, detta berodde till stor del av att kompetensen var begränsad. Det skall dock poängteras att det inte utesluter att elever och lärare fick en bättre arbetssituation. Persson

Hur man som lärare arbetar med elever som upplevs som utagerande har varit svårt utifrån resultatet att särskilja med övriga frågor. Lärarna använder sig av olika strategier beroende på hur situationen gestaltar sig. En av lärarna uttryckte att det enda som fungerade för henne var att lyfta ut de elever som hon ansåg som utagerande ur klassrummet, för att på så vis få en lugn arbetsmiljö för de övriga i klassen. Vi tycker att läraren visar tecken på frustration och hjälplöshet när hon tar ut elever ur klassrummet istället för att bemöta eleverna empatiskt. Vi tror att läraren saknar kunskap och strategier att möta sina elever. Respondentens handlande ger uttryck för att svårigheten ligger hos eleven istället för att se svårigheten som en pedagogisk och relationell fråga.

Vidare visar vårt resultat att några av lärarna tycker att det är viktigt att ha förförståelse för eleverna, att på så vis kunna förbereda eleven på ett sätt som ökar chansen för det att lyckas. Detta tror vi är en viktig egenskap, att som lärare kunna ha en förförståelse för eleverna och kunna erbjuda dem en trygg arbetsmiljö utan allt för många överraskningar. Vi tycker även att det är viktigt att kunna skapa situationer för eleverna där de har stor chans att lyckas, och det tror vi man kan göra om man som lärare har kunskaper och förståelse för eleverna. Eleverna ser mer positivt på sig själva genom att få erfarenhet av att lyckas enligt Kadesjö (2005) Vi tror att alla elever mår bra av och har bättre förutsättningar att utvecklas i en miljö där de möts av positiva upplevelser med beröm och uppmuntran från läraren. Kadesjö menar att barnen behöver hjälp med att få struktur i sin vardag. Resultatet visar att några av lärarna anser att för att kunna strukturera upp en miljö som eleverna har goda förutsättningar att lyckas i, måste de dokumentera och reflektera över lärandemiljön.

När lärarna sätter upp mål och åtgärder för en elev tycker vi att det är viktigt att se hela skolsituationens helhet för eleven. Då menar vi att man som lärare ser svårigheterna som uppstår i mötet mellan eleven och den miljö den befinner sig i, istället för att se att svårigheterna ligger hos individen. Att förändra och åtgärda lärandemiljöns helhet är ett relationellt perspektiv som vi anser är en förutsättning för att det skall finnas en skola för alla. Enligt Persson (2001) borde skolan granska skolsituationens helhet, undervisningen,

arbetsformer, personalens kompetens, den pedagogiska personalens kunskapssyn. Genom att göra det, kan man åtgärda skolmiljön som kan ha bidragit till att en elevs svårigheter har uppstått.

Flera respondenter tar upp att det är viktigt att ha kunskap om elevernas svårigheter. Vi tycker detta är bra men ifrågasätter varför inte fler tar upp att det är viktigt att ha kunskap om individens styrkor. Vi anser att det finns en fara med att koncentrera sig alldeles för mycket på svårigheterna och frånse styrkorna. Det är viktigt att se vad eleven kan och vad den är bra på och inte endast fokusera på barnets brister och svårigheter. Vet vi om barnets styrkor så kan man jobba med dem och få elevernas självförtroende att växa och de får då positiva upplevelser. Vi tycker också att det är viktigt att som lärare ha kunskap om sig själv och ens känslomässiga reaktioner. Har man denna kunskap tror vi att det är lättare att bemöta eleverna efter deras förutsättningar.

6.3 Slutsatser

Med tanke på tidigare forskning och vårt resultat har vi kommit fram till följande. Att arbeta som lärare idag och kunna leva upp till alla de krav som ställs är en svår uppgift oavsett hur ambitiös en lärare är. Det är svårt att tillgodose alla elevers rätt till lärande och utveckling om man är ensam i detta komplexa arbete. Det går inte att möta alla elever på ett likadant sätt, och det är lärarens uppgift att kunna tillgodose alla elevers behov. Det är en besvärlig uppgift läraren har men dock utmanande. Vi tror att med ett bra stöd från arbetslaget och övrig personal, är uppgiften varken omöjlig eller hopplös.

Uppsatsen och våra egna erfarenheter visar att det är otroligt viktigt att ha utbildad personal på skolan, vi har själva jobbat som elevassistenter och då inte haft utbildning. Det är orättvist att begära att utbildad personal skall klara av att stödja, utveckla och utbilda barnen. Om barnen och pedagogerna skall få den hjälp och det stöd de behöver måste elevassistenter och annan resurspersonal ha pedagogisk utbildning och kunskap om barns olika behov. Omsättningen är hög på elevassistenter i skolan och de barn som behöver en trygg och strukturerad vardag får tyvärr inte det, utan istället möter de ofta många olika assistenter under korta perioder. Specialpedagogik är något som bör ingå i lärarutbildningen och inte som nu då det enbart finns som en specialisering. Vi har svårt att förstå varför den inte gör det, alla lärare bör ha en grundkompetens inom specialpedagogik.

Elever har olika förutsättningar och det går inte att komma ifrån. Vi tror inte att det kan finnas en skola för alla om man inte kan möta eleverna och inse att problemet inte ligger hos individen, utan i miljön där eleven befinner sig i. Kan man som lärare inte bemöta eleven på grund av olika omständigheter, så löser man inte elevens svårigheter genom att ställa han eller hon utanför. Vi menar att man måste fundera på vad man kan göra så att skolan passar in för eleven och dess förutsättningar. Detta är en premis för att alla elever skall få lika goda förutsättningar oavsett om de har inlärningssvårigheter eller en dålig hemmiljö. Man måste inom skolan förstå att eleven inte har svårigheter, utan befinner sig i svårigheter.

Att många lärare har svårt i arbetet med elever de anser som utagerande är inte så konstigt. När klasserna är stora och man som lärare är relativt ensam i arbetet, resulterar detta i att det blir svårt att möta alla elever efter deras förutsättningar. Detta har vi själva fått ta del av både under vår tidigare praktik och i vårt resultat men också genom tidigare forskning som vi belyst i denna uppsats. Det finns ingen lätt lösning på detta problem, dock finns det möjligheter att förbättra och underlätta arbetet kring de elever som anses vara utagerande. Genom kunskap och fortsatt

forskning, bättre samarbete inom arbetslaget och kompetent personal, kan det skapas goda möjligheter att uppfylla målet, en skola för alla. Det är viktigt att lärare har goda kunskaper om vilka känslomässiga reaktioner eleverna väcker och hur det påverkar ens förhållningssätt. Har vi goda kunskaper om oss själva kan vi lättare hantera och förstå de situationer som uppstår. Våga se dig själv och din undervisning i spegeln och våga ta hjälp av dina arbetskamrater, ingen lärare reder sig själv.

Tänk på att våra barn är vår framtid!

6.4 Förslag till fortsatt forskning

Eftersom resultatet visar att specialpedagogisk kompetens är viktig i mötet och arbetet med elever i svårigheter, hade det varit intressant att undersöka i vilken omfattning denna kompetens finns på skolor. Vi skulle även vilja göra en undersökning om hur lärarstudenter upplever vikten av specialpedagogik i grundutbildningen.

Det skulle också vara intressant att undersöka hur lärare arbetar med elever som de ser som inåtvända, vi tror att de eleverna ofta glöms bort. Pojkar tar ofta mer utrymme och uppmärksamhet än vad flickor gör, och vi tror att det kan vara en orsak till att de inåtvända eleverna lätt glöms bort.

Referenser

- Andersson, I. (1996). *Samverkan för barn som behöver*. Folksam.
- Backman, J. (1998). *Rapporter och uppsatser*. Lund: Studentlitteratur.
- Danielsson, L. & Liljeroth, I. (1996). *Vägval och växande*. Stockholm: Liber AB.
- Folkesson, P. (1988). *Haren och måsen*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Folkman, M. (1998). *Utagerande och inåtvända barn*. Stockholm: Runa Förlag AB.
- Holm, U. (1987). *Empati: att förstå andra människors känslor*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Horneij, K. (1997). *Varför finns det så få bråkiga och utagerande flickor i skolan? En kartläggning av och diskussion om barn i svårigheter*. Malmö
- Jackson, P.W., Boostrom, R. & Hansen, D. (1993). *The moral life of schools*. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Johansson, E. (2005). *Möten för läranden*. Stockholm: Liber AB.
- Kadesjö, B. (2005). *Barn med koncentrationssvårigheter*. Stockholm: Liber AB.
- Kadushin, A. (1976). *Supervision in Social Work. USA*: Columbia University Press.
- Killen, K. (1994). *Svikna barn*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Kinge, E. (2000). *Empati hos vuxna som möter barn med särskilda behov*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Nerdrum, P. (1992). *Hva er empati? I Nordisk sosialt arbeid*. 4/92 Oslo
- Ogden, T. (1993/2001). *Beteendestörningar hos barn och ungdomar*. I Sverre Asmervik, Terje Ogden & Anne-Lise Rygvold, red: *Barn med behov av särskilt stöd*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Orlenius, K. (2001). *Värdegrunden – finns den?* Stockholm: Runa Förlag AB.
- Patel, R. & Davidson, B. (1991/2003). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Persson, B. (2001). *Elevers olikheter och specialpedagogisk kunskap*. Stockholm: Liber AB.
- Skolverket. (2002). *Att arbeta med särskilt stöd några perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Skolverket. (2003). Nationella kvalitetsgranskningar 1998. Rapport nr 160. Stockholm: Skolverket.

Svenska Unesco. (2001). *Salamanca deklARATIONEN*.

Utbildningsdepartementet. (1999). *Läroplaner för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. (Lpo 94). Stockholm: Lärarförbundet.

Wiking, B. (1991/1998). *Bråkiga barn*. Stockholm: Liber AB.

Wrangsjö, B. (2002). *Barn som märks*. Falun: Natur och kultur.

Wright, M. (2002). *Att arbeta med särskilt stöd några perspektiv*. Stockholm: Liber AB.

Otryckta källor

Henricsson, L (2006). *Lärare saknar strategier inför beteendeproblem* hämtat den 15 November 2006, från

<http://fou.skolporten.com/artikel.aspx?typ=art&id=a0A20000000DFxC>

Bilaga

Intervjufrågor

Berätta lite om dig själv?

Berätta om hur du arbetar med elever du anser som utagerande?

På vilket sätt anser du att ditt förhållningssätt påverkar de elever du anser som utagerande?

Vilka kunskaper och erfarenheter tycker du har betydelse i arbetet med elever du anser som utagerande?

Vilken hjälp och vilket stöd får du som lärare i arbetet med elever du anser som utagerande?

Vilken hjälp och vilket stöd skulle du vilja ha om du fick önska?

Har du något du vill tillägga?